

זה.

כשהוא לצורך מצוה.

ופרכינן: הניחא למאן דאמר: נדר שהודר ברבים אין לו הפרה. [דילפינן מהא דלא הכו את הגבעונים כי נשבעו להם נשיאי העדה, ומדוע לא נשאלו על שבועתם? ומזה למדו שנדר שהודר ברבים אין לו הפרה].

אלא למאן דאמר: דאף נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, מאי איכא למימר? דהדרא קושיא דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה.

ומתריצין: דמדרינן ליה אדעת רבים, שיאמרו לו רבים הרי אנו מדירין אותך על דעתינו.

דאמר אמימר: הלכתא: אפילו למאן דאמר נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, אבל נדר שהודר על דעת הרבים, אין לו הפרה⁽⁴⁵⁾.

והני מילי דאין לו הפרה, לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יש לו הפרה, דאנן סהדי שכולם מסכימים ומתחרטים באותה חרטה

כי החיא מקרי דרדקי, מלמד תנוקות, אדריה רב אחא על דעת רבים שלא ילמד עוד תינוקות משום דקא פשע בינוקי, שהיה מכה אותם והיו מתים. ואהדריה רבינא, החזירו למשמרתו, משום דלא אשתכח מלמד אחר דהוה דייק כותיה, שמע מינה דלצורך מצוה שרי.

שנינו במשנה: והמטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יטמא למתים.

ומקשינן: מאי שנא הכא גבי נטמא למתים דכני ליה בקבלה שמקבל על עצמו לא ליטמא, ומאי שנא התם לגבי נושא נשים בעבירה דמדרינן ליה, ועד שידור לא שרינן ליה לעבוד?

ומתריצין: התם בנושא נשים בעבירה, יצרו תקפו, וחיישינן שמא יחזור מקבלתו הלכך בלא נדר לא שרינן ליה.

הדרן עלך מומין אלו

אחד, דאין דעת כל אחד יכול להיות שוה לדעת חברו.

45. ובשטמ"ק ביאר הטעם דאין לו הפרה, משום דאין הרבים מתחרטים בחרטה אחת או בפתח

פרק יש בכור

עליו כשמת ["אוני" נדרש מלשון אנינות], אבל אם היה הראשון מי שאין לב אביו דוה עליו, כי אז הבא אחריו הוא הבכור לנחלה.

המשנה שלפנינו מפרשת, מי הם אלו שאם כי לא נולדו ראשונים, בכל זאת יש להם דין בכור לפדיון או לנחלה.

מתניתין:

יש מי שהוא בכור לנחלה לירש פי שנים בנחלת אביו ואף שלא נולד ראשון, ואינו בכור ליתן פדיונו לכהן.

יש מי שהוא בכור לכהן ואף שלא נולד ראשון, ואינו בכור לנחלה.

יש מי שהוא בכור לנחלה וגם לכהן ואף שלא נולד ראשון.

יש מי שאינו בכור לא לנחלה, ולא לכהן

—

והכל מתבאר בהמשך המשניות.

איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן:

א. **הבא אחר נפלים** [הנולד אחר הנפל והוא

הפרק שלפנינו עוסק בשני דיניו של בכור אדם:

האחד: אמרה תורה [שמות יג] "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא ... וכל בכור אדם בבניך תפדה [בחמש סלעים הניתנים לכהן]. בכור זה הוא הבכור לאמו ואף שאינו בכור לאביו, שהרי אמרה תורה "פטר רחם", מי שפטר את הרחם. ונשנית פרשה זו בפרשת כי תשא [שמות לד כ:]: "כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם". ונשנית עוד [במדבר יח טו]: "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ... ופדוייו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה הוא".⁽¹⁾

השני: אמרה תורה [דברים כא] "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה ... והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו, לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה". ובכור זה הוא הבכור לאביו ואף שאינו בכור לאמו, וכמאמר הכתוב "כי הוא ראשית אונו". ועוד דרשו חכמים: "ראשית אונו", מי שלב אביו דוה

1. דנו האחרונים בגדר פדיון הבן: האם הוא מעשה פדיון של הבן, או שמא כיון שאין הבן של כהן וגם לא מצינו בו קדושה כלל, אין כאן

אלא מצות נתינה ופרעון חוב בעלמא, וראה בזה בשערי ישר שער ה פרק כה, ובעוד אחרונים. ובהערות של פרק זה יובאו מקצת מן הראיות

דברי רבי מאיר. וטעם כל אלו הוא, כי לענין בכור לנחלה אמרה תורה "כי הוא ראשית אונו", ודרשינן "אוני" מלשון אנינות, ללמד: מי שלב אביו דוה עליו כשמת, יצאו כל אלו שאין אביהם דוה עליהם, אלא הבא אחריהם הוא הבכור לנחלה. אבל לענין בכור לכהן אין הדבר תלוי אלא ב"פטר רחם", דהיינו: מי שפטר את הרחם הוא הבכור, וכיון פטרו אלו את הרחם, אין הבאים אחריהם חשובים בכורים לכהן.

החכמים אומרים לחלוק על סברתו של רבי

מי שלא כלו לו חדשיון **שיצא ראשו** של הנפל חי, (2) ומשום שהראשון אינו בר קיימא, לפיכך הבא אחריו הוא החשוב בכור לענין נחלה. אבל לענין פדיון לכהן אינו חשוב בכור.

ב. וכן הבא אחר **בן תשעה** [היינו שאינו נפל כי כלו לו חדשיון] **שיצא ראשו** של ראשון כשהוא מת, כי מאחר שיצא מת אין הוא חשוב בכור לנחלה אלא הבא אחריו הוא הבכור. (3)

ג. וכן הבא אחר **המפלת** ולד **כמין בהמה** **חיה ועוף**.

האמת דקיימא לן דראשו פוטר בנפלים ו"ראשו" דוקא, היינו אפילו אם לא יצא אלא ראשו בלבד, וזה הרי לא משכחת לה אלא בתאומים. וראה עוד באות ב].

ב. **כתב רש"י** בחולין דף סח א ד"ה אע"פ שיצא ראשו חי: אפילו נולד הנפל כולו [ולאו דוקא ראשו] אינו מפקיע את הבא אחריו שאין לבו דוה עליו, וכל שכן אם יצא ראשו מת [שהוא אינו מפקיע], והאי דנקט "ראשו" משום בכור לכהן נקט ליה, וביציאת ראשו הוי ילוד ופוטר את אחיו מבכור לכהן, וראה מה שהעיר בזה בתוספות יום טוב. ומשמע לכאורה מדברי רש"י, דדוקא ראשו חי משום בכור לכהן נקיט ליה, אבל בראשו מת אף לכהן אינו בכור.

וכן מבואר בשולחן ערוך [יו"ד סימן שה סעיף כג]. אך **בביאור הגר"א** שם כתב על זה "וכבודו במקומו מונח ושגגה גדולה היא, כי בבן שמונה אין חילוק בכל מקום בין חי ובין מת".

3. א. אבל אם יצא ראשו חי, אפילו מת מיד, אין הבא אחריו אפילו בכור לנחלה.

ב. **במהרי"ט** אלגאזי [ס ב] הביא מספרי

והדברים בזה.

2. א. **רש"י** כתב, "כגון שהיו תאומים, אחד מהם נפל שלא כלו לו חדשיו, ואחד כלו לו חדשיו, והוציא נפל ראשו חי והחזירו, ובא אחיו וקדמו", ובאור גדול האריך לפרש היכי משכחת לה שיהיו תאומים והאחד כלו לו חדשיו קודם. ובמהרי"ט אלגאזי [ס ד], האריך במה שהוצרך רש"י לומר שהחזיר הראשון את ראשו, ולא שדחק אחיו ויצא. והביא שם בדי"ה איך שיהיה, שהתוספות בחולין ס א מפרשים בלא החזירו.

ובכתבים המיוחדים להגרי"ז תמה: מה הצריך את רש"י לפרש באופן זה, ולא פירש כגון שהיתה מעוברת מהם אחד אחד, ואף ששנינו יצא "ראשו" ומשמע שלא יצא כולו, הרי יתכן שבאמת יצא כולו, רק שהיה חי ביציאת הראש בלבד, ועד שיצא כולו כבר מת. וראה בזה במהרי"ט אלגאזי אות ס באריכות. [והנה בעמוד ב סבורה היתה הגמרא לומר שאין הראש לבד פוטר בנפלים מפדיון, ומה ששנינו "ראשו חי" היינו רובו. וראה שם בהגהות הגרא"מ הורוויץ, שכוננת הגמרא לומר שיצא ראשו חי ורובו מת, שבזה מודה שמואל. ואם כן, לפי

מאיר, שהמפלת בהמה חיה ועוף כבר נפטר הרחם ואין הבא אחריו בכור לכהן:

אין הוא פוטר את הרחם עד שיהא בו — בזה שפטר את הרחם — מצורת ארם.

מוסיפה המשנה לפרש את הבכורים לנחלה שאינם בכורים לכהן:

ד. המפלת סנדל [עובר שאין לו צורת פנים], ה. או שליא שודאי יש ולד בתוכה אלא שנימוח, ו. או שפיר [עור של ולד] מרוקם. כלומר, שכבר התחילה צורת הולד להירקם. (4) ז. והיוצא רובו (5) כשהוא מחותך:

הרי הבא אחריהם בכור לנחלה משום שעל הקודמים לו אין לב אביו דוה, ואין בכור לכהן, שכבר נפטר הרחם.

ח. מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה וילדה לו, ונמצא שהוא בכור לאביו ואינו פטר רחם לאמו —

ט. ואפילו ילדה את בנה הקודם בעודה שפחה, ונשתחררה ונישאת לו וילדה.

י. או שילדה אותו בעודה גויה ונתגיירה ונישאת לו, ומשבאת לישראל ילדה —

הרי זה שילדה לו לאחר השחרור והגירות הוא בכור לנחלה שהרי בכור הוא לאביו, ואין בכור לכהן שהרי כבר ילדה, ואף שהלידה הקודמת היתה בהיותה שפחה או גויה. (6)

רבי יוסי הגלילי אומר:

ם ילדה בעודה גויה (7) ונתגיירה ונישאת לו

שם מה שכתב בזה.

4. בנדה כה א מבואר, כמה יירקם הולד להיחשב שפיר מרוקם.

5. אבל אם יצא הראש לבד כשהוא מחותך, לא פטר את הרחם, והבא אחריו בכור אפילו לכהן. רש"י.

וכתבו על זה התוספות, שמחלוקת היא בנדה כט א, ולרבי יוחנן אפילו ראש מחותך לבד פוטר את הרחם.

6. נתבאר על פי מסקנת הגמרא.

7. נתבאר על פי הנראה מרש"י, שלא בא רבי יוסי לחלוק אלא על היולדת בהיותה גויה ולא על היולדת בהיותה שפחה. ומיהו אפשר דלאו דוקא הוא, וכך משמע בפשוטו מדברי הגמרא לקמן מז א.

פרשת כי תצא על הפסוק "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים", את בן האהובה: כיון שיצא ראשו ורובו מחיים פוטר את הבא אחריו מן הבכורה. על פני בן השנואה: אף על פי שבן הבכור לשנואה.

וביאר שם את כוונת הספרי, שהכתוב הזהיר שלא לבכר את בן האהובה אף במקום שהיה צד לבכרו, וכגון שישבו על המשבר כאחת, ויצא ראשו ורובו של בן השנואה תחילה וחזר למעי אמו, ובתוך כך נולד לגמרי בן האהובה, והיה מקום בסברא לבכר את בן האהובה משום שיצא כולו קודם לבן השנואה, והשמיענו הכתוב שלא יבכרנו.

ובהערות הנדמ"ח דקדקו לפי זה את לשון הפסוק "וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשניאה", כי באמת ילדה תחילה האהובה, אלא שהבכור היה של השניאה.

ומיהו נתקשה שם במהריט"א: למה נקט הספרי ראשו ורובו, שהרי בראשו לבד די, ראה

א. מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, וילדה, שהנולד הוא בכור לאמו ואינו בכור לאביו.

ב. נתגיירה מעוברת היא ובעלה עמה – הרי הולד שתלד אינו יורש את אביו, אבל בכור הוא לאמו.⁽⁹⁾

ג. או שנשתחררה מעוברת, כי הולד אינו

וילדה, הרי הוא בכור לנחלה ואף לכהן, שאין פטירת הרחם בהיותה גויה חשובה פטירת רחם, שנאמר "קדש לי כל בכור פטר [כל] רחם ב[בני] ישראל", ללמד: עד שיפטרו רחם מישראל.⁽⁸⁾

מכאן מפרשת המשנה את הבכור לכהן ואינו בכור לנחלה:

המוליד], וזרמת סוסים זרמתם", [הוא הקרי היוצא מהם].

אבל התוספות כתבו: בעודו מצרי [קודם שנתגייר] חשוב אביו גבי נחלה, ולא אמרין רחמנא אפקריה לענין זה לזרעיה, דהא מצרי יורש את אביו דבר תורה [וכמבואר בקדושין יז ב]. ולכן פירשו את הטעם שאינו בר נחלה משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. [ולא הצרכו לטעם זה אלא משום שהבועל היה גוי, אבל אם הבועל הוא ישראל אינו חשוב בן משום שישראל הבא על הגויה אין הולד מתיחס אחריו כמבואר ביבמות כב א].

והיינו, שבאמת קשה: כיון שאין אב למצרי, אם כן, איך גוי יורש את אביו דבר תורה, וראה ברמב"ן ביבמות צח א, שכתב: "התם שאני דגלי ביה רחמנא", וזה הוא שכתבו התוספות דלענין ירושה אין מועיל מה דאפקריה רחמנא לזרעיה.

ובביאור שיטת רש"י, ביארו האחרונים [על פי "חידושי רבי שמואל" יבמות סימן יב אות ד, וכתובות סימן יא אות ג, ונכתב כאן בתוספת ושינוי] על פי רש"י ביבמות צח א, על מה שאמרו שם "מנא הא מילתא דאמור רבנן אין אב למצרי", שכתב: הא דאמור רבנן אין אב למצרי, ואפילו היכא דליכא למימר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כגון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, דיש לו שאר האם כשאר ישראל גמור, ואין לו שאר מן האב.

ביאור דבריו, רש"י סבירא ליה דהך דינא

8. כתב מהרי"ט אלגאזי אות סד, שאף רבי יוסי לא אמר כן אלא לענין בכור אדם, אבל גבי בכור בהמה, אם ילדה בהיותה ביד גוי נפטר רחמה. ויסוד טעמו הוא, שעיקר הדרשה לא דרשינן לה אלא משום שמצאנו לענין כמה דברים ד"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", [וראה לקמן מז א, שאמר ריש לקיש סברא זו לענין בכור לנחלה], ראה שם באריכות.

ועוד חידש שם, שטעם רבנן שחלקו על רבי יוסי הגלילי, ואף שיש לומר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", הוא משום שהם דורשים את הכתוב בהיפוך: דוקא אם פטר רחם בישראל, דהיינו, דהלידה הראשונה היתה בהיותה ישראלית חייבת, אבל אם הלידה הראשונה היתה בעודה גויה, אף דנתגיירה וכקטן שנולד דמי, לענין בכור לא חשיב בכור הנולד אחר שנתגיירה, כיון דלא קרינן ביה "פטר רחם בישראל", כיון דכבר ילדה בעודה גויה.

9. א. ביאר רש"י: נתגיירה מעוברת ובעלה עמה, וילדה, הוי אותו ולד בכור לכהן, דפטר רחם הוא בישראל [כלומר, ולכן אפילו לרבי יוסי הגלילי הרי הוא בכור לכהן]. ולא לנחלה, דכיון דהורתו שלא בקדושה לאו בר נחלה הוא, דזרע מצרי [גוי] רחמנא אפקריה, דכתיב "וזרמת סוסים זרמתם". והיינו כמבואר ביבמות צח א ש"אין אב למצרי [לגוי]", משום שנאמר עליהם ביחזקאל "בשר חמורים בשרם [הוא האבר

מתיחס לאביו ואינו יורשו, (10) אבל בכור הוא לאמו.

ד. או שילדה בבית אחד היא ובהנתן [שבנה פטור מן הבכורה], או היא ולויה [שאף בנה פטור מן הבכורה], (11) או שילדה היא ואשה

שאינן אב למצרי, היינו דוקא שאב מצרי אינו אב של ישראל, וכמבואר ברש"י בבא קמא פח א ד"ה גר, שכתב "גר אין לו חיים דכתיב וזרמת סוסים זרמתם", ואף על גב דכתיב "בלאדן בן בלאדן" [ומזה ילפינן ביבמות סב א שגוי יש לו חיים], הני מילי בגיורתן אבל נתיירו הבנים לא נתיחסו אחר אביהם. ביאור דבריו, שהוקשה לו: הרי בגמרא ביבמות סב א מבואר שגוי יש לו חיים, [וכן קשה ממה שגוי יורש את אביו דבר תורה], ובהכרח שבהיות שניהם גויים לא אמרינן אפקריה רחמנא לזרעיה, אלא שאין יחס בין אב גוי לבן ישראל.

ואם כן, הוקשה לרש"י: הרי בהכרח שנתגייר הבן, ותיפוק ליה משום גר שנתגייר כקטן שנולד דמי?! ועוד, דמשמע שאב אין לו אבל אם יש לו, ואם נתגייר הרי גם אם אין לו!?

ולזה ביאר רש"י, שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת, וסובר רש"י, שבגירות של מעוברת לא נאמר ביחס לעובר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" בין לענין אמו ובין לענין אביו, [ובשיעורי רבי שמואל בכתובות ביאר ענין זה, שגירות אגב האם אינה עושה דין "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", ראה שם]. ולזה הצרכנו לחדש שאין אב למצרי, ואינו אביו כלל משום ש"זרמת סוסים זרמתם".

ולמבואר מתיישבת לכאורה היטב שיטת רש"י כאן, ממה שתמהו עליו התוספות. אלא שעדיין קשה: הרי כתב רש"י שנתגייר בעלה עמה, ואם כן, אף שמצד גירות העובר אין בזה משום "גר שנתגייר" מכל מקום כיון דנתגייר גם האב, הרי מטעם גירות האב תיפוק ליה ד"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" ואין לו נחלה. וראה עוד בביאור דברי רש"י בחידושי רבי שמואל ליבמות סימן יד אות ד ד"ה אכן.

ב. בקהלות יעקב יבמות סימן לו, הביא בשם הרמב"ן, שאין מועילה גירות האם לולד אלא לענין טבילה, אבל עדיין צריך הוא מילה, אלא שבו מועלת מילה אחר הטבילה. ובשם הרשב"א הביא שם, דלגבי בן זכר אין מועיל כלל גירות אמו, כי הטבילה היא קודם למילה, ומעוברת שנתגיירה "בנה" צריך מילה וטבילה.

והביא בשם כמה אחרונים להקשות ממשנתנו: אם הולד גוי הוא בשעת לידתו, האין יתכן שיהא חיוב לפדות בן שהוא נכרי, וגם, על מי יחול החיוב, שאם אביו גוי הרי גוי אינו חייב בפדיון הבן, ואם אביו ישראל הרי אינו מתיחס אליו כלל, ועל אמו לא יתכן להטיל החיוב שאין אם חייבת בפדיון בנה אפילו בישראל, והולד עצמו אי אפשר שיתחייב בפדיון הבן, שהרי הוא גר שנתגייר אחר לידתו שהוא כקטן שנולד. וראה מה שכתב ליישב.

10. שהרי מבואר ביבמות סב א: עבד אין לו חיים, דכתיב "שבו לכם פה עם החמור", ומשנתנו בפשוטו עוסקת בכגון שהיה האב עבד [דומיא דנתגיירה מעוברת שפירש רש"י, שנתגייר בעלה עמה], ואם כן, אין לאב חיים, ואף מטעם הבן אין לו חיים, שהרי עבד הוא עד שנשתחררה אמו. ואף שבשעת לידה אינם עבדים כי הרי נשתחררו שניהם בתוך ההריון, מכל מקום כיון שהיחס לאב הוא על ידי ההריון, ובאותה שעה עבדים היו, אין להם חיים. [ומיהו לפי מה שכתב במגלת ספר פרשת וירא להוכיח — והביא כן גם בשם הגר"ז — שעבד משוחרר חוזר יחוסו עליו, יש מקום לדון בכל זה, וצריך תלמוד].

11. א. בגמרא לקמן מז א יתבאר, אם הכהנת

שכבר ילדה, ונתערבו הולדות, שאין אחד מהם נוטל ירושה מספק בנחלת אביו שאינו ידוע, (12) אבל בכור הוא לאמו. (13)

ה. **וכן מי [אשה מבכרת] שלא שהתה לאחר בעלה שלשה חדשים** – שהוא זמן המתנה כדי להבחין אם הנולד הוא מן הראשון או מן השני – **ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה הוא לראשון אם בן שבעה לאחריו**, ומספק אינו נוטל ירושה –

כל אלו, הרי הנולדים **בכור לכהן** (14) **ואינו בכור לנחלה**.

גמרא:

אמר שמואל:

אף על גב שבולד בן קיימא הוצאת הראש לבד חשובה פטירת רחם ולידה, ואין הבא אחריו חשוב בכור, מכל מקום **אין הראש לבדו פוטר את הרחם בנפלים** שאינם בני קיימא, עד שיצאו ראשם ורוכס. נמצא, שאם הוציא נפל – שלא כלו לו חדשיו – את ראשו כשהוא חי ושוב החזירו, או שהוציא בן תשעה את ראשו מת, וקדמו אחיו ויצא, הרי השני בכור לכהן. (1)

ומפרש שמואל: **מאי טעמא?** משום שנאמר

14. כתב רש"י גבי מי שלא שהתה "והוא יפדה עצמו", אבל אביו פטור, שהרי לאביו יש ספק אם יש לו בן בכור, אבל הוא עצמו הרי יודע שבכור הוא.

1. רש"י העמיד באופן שהיה הראשון בן שמונה והוציא ראשו חי והחזירו. ולכאורה היה משמע מזה שאם יצא ראש של בן תשעה מת הרי הוא פוטר אף לשמואל, וכאשר משמע לשון "נפלים", וביותר יש לדקדק כן מלשון רש"י בד"ה קתני מיהא נפל שיצא ראשו. אך בהמשך דברי רש"י מבואר בהדיא, שאף בבן תשעה שהוציא ראשו מת אין הראש פוטר לבדו, ועל פי זה נתבאר בפנים. וראה במהרי"ט **אלגאזי** [ס א ד"ה אלא דק"ק], שצידד לומר, דלא קאי שמואל אלא על בן שמונה, והביא שם דברי רש"י שכתב לא כן, וראה בהערה 2 הנדמ"ח, שהביא מדברי מהרש"א, שמודה שמואל בבן תשעה, ומ"סדרי טהרה" שתמה על מהרש"א מדברי רש"י כאן.

וראה עוד במהרי"ט **אלגאזי** [ס ד] שהאריך במה שהוצרך רש"י לומר שהחזיר הראשון את

והלויה נתעברו מכהן ולוי, או שנתעברו מישראל או מגוי.

ב. **רבי עקיבא איגר** [שו"ת חלק א סוף סימן רג] כתב לבאר את הטעם שנקטה המשנה "ילדה היא וכהנת היא ולויה – בכור לכהן", ולא נקטה "היא וישראלית שנפדה בנה – בכור לכהן", משום שרצתה המשנה להשמיענו רבותא, אף דלא היה על שניהם חזקת חיוב דהאחד מעולם היה פטור, אף על פי כן בעלה של ישראלית חייב אף דאחד מהולדות פטור מעיקרא, מכל מקום הוא חייב עבור בנו היכא דאיתא, ומכל שכן באחד שכבר נפדה שאין לו על הולדות שום פטור רק שאחד כבר נפדה, ממילא דזה שידוע שהוא לא פדה דהוא חייב.

12. נתבאר על פי רש"י, המבאר, ששתי נשים אלו אינם של איש אחד. ולפי זה אפילו חלק פשוט אינם נוטלים, וראה מה שיתבאר בזה בהערות על הגמרא לקמן מזו ב.

13. כתב רש"י: רבותא קא משמע לך, דבעלה של מבכרת חייב חמש סלעים לכהן, דבן זכר יש לו כל היכא דאיתיה, וראה הערה 11 אות ב.